

# Voortgang afspraken Werkagenda mbo

## Legenda voortgang

|  |                             |
|--|-----------------------------|
|  | Nog niet gestart/ ligt stil |
|  | Loopt                       |
|  | Afgerond                    |

| Wat?                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | Wie?                                          | Wanneer?                | Voortgang:                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|-------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Prioriteit 1</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                               |                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <b>Doelstelling 1.1</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                               |                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| Het mbo vormt met het hbo en wo een brede waaier aan opleidingsmogelijkheden, ieder met eigen waarden en unieke kwaliteiten. We nemen afstand van het hoger-lager denken. OCW pakt in het tegengaan van dit denken een actieve rol. Het gelijkwaardig positioneren van het mbo en onze studenten krijgt van de mbo-scholen voortdurend vanzelfsprekende bestuurlijke aandacht. We roepen andere partijen in de samenleving hier ook toe op. | OCW, mbo-scholen, gemeenten, werkgevers, JOB. | Doorlopend: 2023 – 2027 | Met de Kamerbrief over het vervolgonderwijs als waaier heeft OCW afstand genomen van het hoger-lager denken. De maatschappelijke discussie over de gelijkwaardigheid van alle vormen van vervolgonderwijs is op gang gebracht, de ‘waaiergedachte’ krijgt steeds meer voet aan de grond.                                                                                                                |
| Concrete aandachtspunten voor een gelijkwaardige positie liggen o.a. bij studentenhuysvesting, gemeentelijke studietoelage, het terugvragen van lesgeld en het voorkomen van onnodige verschillen in monitoring.                                                                                                                                                                                                                            | OCW, gemeenten                                | Doorlopend              | Mogelijkheden om deel te nemen aan studentenleven zijn vergroot en een aantal financiële voorzieningen zijn voor alle studenten gelijk getrokken. MBO Raad is aangesloten bij Landelijk Platform Studentenhuisvesting en studenten zijn in de JOB-monitor 2024 gevraagd naar behoefte aan studentenhuisvesting. Verkenning naar automatische restitutie van les- en cursusgeld is met de Kamer gedeeld. |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                  |                                           |                                                                                                                                                                                                        |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|-------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                  |                                           | Aanpassing studietoeslag lijkt niet gewenst, Kamer is hierover geïnformeerd.                                                                                                                           |
| We starten een verkenning naar een mogelijke financiële bijdrage van mbo-scholen aan studentensportverenigingen en bestuursbeurzen voor studenten(sport)verenigingen. We leren van de goede voorbeelden die er al zijn. Scholen (zijnde bekostigde scholen) creëren in samenwerking met o.a. JOBmbo een infrastructuur om studentinitiatieven, zoals het oprichten van studieverenigingen*, te ondersteunen en begeleiden. Daarbij maakt JOBmbo handreikingen om studenten en begeleiders te ondersteunen. *het gaat nadrukkelijk om studieverenigingen, niet om studentenverenigingen. | OCW (primair), bekostigde mbo-scholen, JOB       | Verkenning: 2022 – 2023<br>Regeling: 2023 | Er wordt gewerkt aan een gecombineerde uitvoeringsregeling voor mbo-, hbo- en wo-bestuursbeurzen. Mbo-studenten kunnen in de tussentijd al een aanvraag indienen bij het Ministerie van OCW.           |
| We vergroten de bekendheid van het mbo-studentenfonds onder studenten, docenten en studieadviseurs.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | OCW, MBO Raad, JOB                               | 2023                                      | Mbo-scholen worden ieder kwartaal geattendeerd op het studentenfonds via de OCW-nieuwsbrief. Momenteel wordt uitgewerkt welke acties richting de genoemde doelgroepen verder kunnen worden ondernomen. |
| We werken toe naar een studentenkaart voor alle mbo-studenten in Nederland. We onderzoeken in 2023 de mogelijkheden en de randvoorwaarden voor de uitvoering. Met studentenkaart bedoelen we een fysieke kaart waarop duidelijk zichtbaar is dat het om een studentenkaart gaat. Met deze kaart en de erkenning daarvan door bijvoorbeeld bedrijven bevorderen we de gelijkwaardige behandeling van mbo-studenten bij toegang tot horeca en het verkrijgen van kortingen op bijvoorbeeld sportabonnementen.                                                                             | Mbo-scholen, JOB, OCW                            | Onderzoeken in 2023                       | Uit een analyse van de kwaliteitsagenda's blijkt dat meer dan de helft van de scholen een studentenkaart verschaft aan mbo-studenten.                                                                  |
| OCW zorgt voor een wetsvoorstel waarin staat dat de minister geregeld in overleg dient te treden met de daarvoor in aanmerking komende belangenorganisaties van studenten over aangelegenheden van algemeen belang voor studenten. Dit doet OCW op vergelijkbare wijze als in het hoger onderwijs.                                                                                                                                                                                                                                                                                      | OCW                                              | Start van wetgevingstraject 2023          | <b>Uitgevoerd middels reparatiewet OCW 2024</b>                                                                                                                                                        |
| De regering komt met een voorstel aan de Kamer over hoe opleidingsniveau als discriminatiegrond kan worden toegevoegd aan de Algemene wet gelijke behandeling                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | OCW en BZK                                       | Start in 2023                             | Kamer wordt na de zomer geïnformeerd over advies hierover van College voor de Rechten van de Mens.                                                                                                     |
| Gemeenten, scholen (zijnde bekostigde scholen) en andere partijen stimuleren de gelijkwaardige positie van mbo-studenten in het studentenleven. We maken mogelijk dat mbo-studenten kunnen participeren in studentensportverenigingen en introductieweken (passend bij de mogelijkheden in de regio en de wensen van                                                                                                                                                                                                                                                                    | Gemeenten (primair), bekostigde mbo-scholen, JOB | Doorlopend                                | In steeds meer steden, waaronder Utrecht, Leiden, Maastricht, Leeuwarden, Groningen en Zeeland, kunnen mbo-studenten deelnemen aan het studentenleven, bijvoorbeeld in de introductieweken.            |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                             |                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                             |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| studenten). We leren van de bestaande goede voorbeelden. Gemeenten nemen hierin het voortouw.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                             |                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                             |
| Door het opdoen van internationale ervaring en het ontwikkelen van internationale competenties, worden de studenten beter voorbereid op de arbeidsmarkt van nu, groeien studenten verder in hun vak, en wordt hun persoonlijke ontwikkeling gestimuleerd. Het vergroten van de mogelijkheden voor het ontwikkelen van internationale competenties (bijvoorbeeld door internationalisation at home), en het opdoen van internationale studie- of werkervaring in het mbo wordt door OCW meegenomen in de toekomstverkenning. OCW gaat in gesprek met het veld over het wegnemen van barrières, waaronder wederzijdse erkenning van diploma's tussen landen, om de Europese arbeidsmarkt te benutten. | OCW, MBO Raad, Nuffic                       | 2023                                                                                                                                               | OCW is hierover in gesprek met het veld. Zie hiervoor ook de toelichting op drietal moties in de Kamerbrief voortgang Werkagenda mbo en Stagepact MBO van zomer 2024                                        |
| Basisvaardigheden zijn voor alle jongeren van belang om mee te kunnen doen in de maatschappij en op de arbeidsmarkt. We zien dat leerlingen in het voortgezet onderwijs, jonger dan 18 jaar en zonder startkwalificatie, nu kosteloos boeken en licenties voor basisvaardigheden ter beschikking hebben. Om jongeren gelijkere kansen te bieden en de drempel naar het mbo te verlagen, zorgen we er voor dat de schoolboeken en licenties voor basisvaardigheden (taal, rekenen, burgerschap) vanaf het schooljaar 2024/2025 voor mbo-studenten onder de 18 jaar kosteloos beschikbaar zijn.                                                                                                       | OCW, in afstemming met MBO Raad en met JOB. | 2023/2024: voorbereidingen van de uitvoering<br>2024/2025: eerste cohort met kosteloze schoolboeken en licenties voor basisvaardigheden in het mbo | Vanaf studiejaar 2024/2025 krijgen minderjarige mbo-studenten een tegemoetkoming in de kosten van leermiddelen.                                                                                             |
| <b>Doelstelling 1.2</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                             |                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                             |
| Scholen en studenten gaan met elkaar in gesprek over mentaal welzijn en (integrale) veiligheid om gezamenlijk te komen tot een visie, beleid en laagdrempelige voorzieningen voor studenten. Er rust een taboe op dit thema, waardoor structurele aandacht op scholen nodig is om dit taboe te doorbreken. Alle scholen breiden hun sociaal veiligheidsplan uit. Scholen hebben daarvoor goed zicht op hun sterke en zwakke punten. Studenten en personeel worden betrokken bij het opstellen van het plan.                                                                                                                                                                                         | Mbo-scholen (primair), studenten            | Doorlopend                                                                                                                                         | Mbo-scholen maken met studentenraden beleid, hebben al beleid of voeren met studenten in de klas gesprekken over mentaal welbevinden. Mbo-scholen zijn ook bezig om hun veiligheidsplannen uit te breiden.. |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                  |             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|-------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| De MBO Raad, NRTTO en de VNG werken samen een voorstel uit op basis waarvan gemeenten en mbo-scholen in de regio duurzame afspraken maken over welke ondersteuning door externe zorgpartijen wordt geleverd aan studenten binnen en buiten de school.                                                                                                                                                                                                                                                                                         | MBO Raad, NRTTO, gemeenten                                                       | Doorlopend  | De MBO Raad, NRTTO en de VNG voeren samen met OCW in Q3 en Q4 van 2024 meerdere regionale gesprekken over hoe deze duurzame afspraken ingevuld kunnen worden.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| We voeren de verbeteragenda passend onderwijs uit: 1. We verbeteren de intake van aspirant-studenten en betrokkenheid van hun ouders, 2. We verbeteren de kwaliteit van ondersteuning door onderwijsteams, 3. We verbeteren de samenwerking tussen mbo, jeugdhulp en volwassenenzorg 4. We verbeteren de begeleiding van studenten met een ondersteuningsbehoefte bij stages en hun eerste stappen op de arbeidsmarkt. Niet bekostigde scholen geven een eigen invulling om voor passend onderwijs te zorgen conform de wettelijke vereisten. | OCW, mbo-scholen, JOB, MBO Raad, NRTTO, SBB, gemeenten en andere partijen.       | Doorlopend  | Middels een voortgangsbrief in december 2023 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de stand van zaken van de Verbeteragenda. Daarin is meer inzet aangekondigd op informatievoorziening voor studenten, ondersteuning voor onderwijsteams (o.m. handreiking passend onderwijs, onderzoek wat docenten aan toerusting of ondersteuning nodig hebben) en passende bpv-begeleiding (leergang 'begeleiding bij de bpv'). Instellingen geven daarnaast invulling aan de prioriteiten van de verbeteragenda in hun kwaliteitsagenda's. |
| We sluiten aan bij de bestaande integrale aanpak Gezonde School en op de programma's Welbevinden op school en Helder op school. We richten ons op het (door)ontwikkelen en vertalen van wetenschappelijke inzichten over welzijn naar praktische handvatten voor scholen, GGD'en en gemeenten. Er is specifieke aandacht voor het ontwikkelen van passend materiaal voor het mbo.                                                                                                                                                             | Bekostigde mbo-scholen (primair), gemeenten, OCW<br>Andere partijen: VWS, GGD'en | Doorlopend  | Een deel van de mbo-scholen maakt gebruik van de Gezonde School-aanpak en de aangesloten programma's. Andere scholen maken gebruik van programma's als GeestKracht. Trimbos en Pharos ontwikkelen extra passend materiaal voor het mbo vanuit Welbevinden op School.                                                                                                                                                                                                                                                            |
| We zorgen in de ondersteuningsstructuur rondom mbo-studenten dat er specifiek aandacht, kennis en kunde komt voor het signaleren van en het gesprek voeren over dreigende depressieve gevoelens, suïcidale gedachten, en vroegtijdig schoolverlaten.                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Mbo-scholen, OCW, andere partijen.                                               | Doorlopend  | In de kwaliteitsplannen hebben veel mbo-scholen aangegeven hierop in te zetten met behulp van verschillende programma's. Vanuit het programma STIJN (Studentenwelzijn) worden scholen ondersteund in de kennis en implementatie.                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| OCW geeft o.a. opdracht om vanuit de NPO -middelen de kenniscommunity over mentaal welbevinden voor het po en vo uit te breiden met het mbo. Scholen worden gevoed met kennis over de mogelijke interventies gericht op het welzijn van studenten.                                                                                                                                                                                                                                                                                            | OCW (primair), MBO Raad<br>Andere partijen: zorg- en                             | 2023 – 2024 | De <a href="#">Kennisbank Studentenwelzijn</a> is uitgebreid voor mbo-professionals vanuit het programma STIJN (Studentenwelzijn).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                   |            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | welzijnsinstellingen                                              |            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| We werken aan een representatieve monitor integrale veiligheid mbo. De nadruk in deze monitor ligt op de sociale veiligheid op en rondom school. We zorgen voor een heldere samenhang met bestaande monitoren, zoals de BPV monitor. De monitor integrale veiligheid geeft onder andere weer hoe veilig studenten zich op school voelen.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | MBO Raad, OCW, JOB, BVMBBO, SBB                                   | Doorlopend | Een eerste editie van de Monitor Integrale Veiligheid mbo is op 23 december 2023 aan de Kamer gestuurd.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Doelstelling 1.3</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                   |            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| De bekostiging voor mbo niveau 2 wordt verhoogd. Scholen maken duidelijk op welke manier zij deze middelen inzetten en welke (beoogde) effecten dat heeft. OCW en de MBO Raad spreken af op welke uniforme en eenvoudige wijze de scholen (zijnde de bekostigde scholen) hierover verantwoorden. Het kan bijvoorbeeld gaan om extra intensieve begeleiding tijdens de opleiding, het verkleinen van groepsgrootte en/ of andere maatregelen die deze studenten maximaal helpen om de opleiding succesvol af te ronden. Het kan ook gaan om intensievere begeleiding tijdens de BPV en bij de overstap naar werk (warme overdracht). Daarbij hebben bekostigde mbo-scholen, werkgevers en gemeenten een gezamenlijke verantwoordelijkheid om te zorgen dat deze jongeren met succes hun diploma halen en een zo sterk mogelijke start maken op de arbeidsmarkt. | Bekostigde mbo-scholen (primair), OCW, werkgevers, gemeenten, SBB | 2022 e.v.  | Bekostiging is verhoogd. Omschrijving inzet mbo niveau 2 is onderdeel van de kwaliteitsagenda's (pas toe of leg uit).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| We investeren in het faciliteren en begeleiden van de terugkeer naar school, met passende leerroutes, informatievoorziening over aanbod en financieringsmogelijkheden, loopbaanchecks, validatie van skills en erkenning van EVC's. De mbo-scholen geven hier via eigen beleid uitvoering aan, versterkt door de samenwerking met andere betrokkenen in het kader van de NGF-voorstellen <i>LLO-Katalysator, Leeroverzicht en Vaardig met Vaardigheden</i> .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Mbo-scholen, gemeenten, OCW, SZW                                  | Doorlopend | De LLO-Katalysator heeft in twee subsidierondes 53 projecten gesubsidieerd gericht op a) nieuwe vormen van leren en ontwikkelen t.b.v. de energie- en grondstoffentransitie en b) maatwerk LLO oplossingen.<br><br>Vaardig Met Vaardigheden lanceert in september 2025 de eerste live-versie van skillstaal CompetentNL.<br><br>Leeroverzicht is eind 2022 gelanceerd en werkt nu aan de ontwikkeling van sectorpagina's waar specifiek informatie over opleidingen en financieringsmogelijkheden voor een bepaalde sector wordt getoond. |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                             |                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Scholen geven extra begeleiding aan studenten in de laatste fase van hun opleiding. Hiermee worden studenten beter voorbereid op de overstap naar de arbeidsmarkt. Ook bieden scholen nazorg aan de studenten die dit nodig hebben. Zo dragen scholen bij aan het voorkomen van jeugdwerkloosheid. Tegelijkertijd krijgen gemeenten een rol bij het ondersteunen van kwetsbare schoolverlaters naar werk. Het vaststellen van de benodigde ondersteuning begint al in het laatste schooljaar in samenwerking met school, jongere en zo mogelijk leerbedrijf/ werkgever. OCW onderzoekt de mogelijkheden voor een structurele verankering van nazorg in het mbo (Entree en niveau 2) in opvolging van de subsidieregeling. Tot die tijd wordt de subsidieregeling nazorg verlengd</p>                                                  | <p>Bekostigde mbo-scholen (primair), OCW, SZW werkgevers en gemeenten</p>                   | <p>De structurele inbedding van nazorg is voorzien medio 2025. Tot die tijd wordt de subsidieregeling nazorg verlengd. Internetconsultatie wetsvoorstel voor de zomer 2023.</p> | <p>Wetsvoorstel hiervoor is terug van de Raad van State en wordt na de zomer aan de Tweede Kamer aangeboden.</p>                |
| <p>OCW investeert in de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie (RMC). We verhogen de leeftijdsgrens bij de RMC van 23 naar 27 jaar. De RMC legt proactief contact met jongeren die stoppen met school of geen werk hebben en kijkt samen met de jongere of vervolgonderwijs of werk, eventueel in combinatie met scholing, een passende oplossing is. De RMC schakelt hiervoor met onderwijsinstellingen of gemeente/UWV, om te zorgen dat jongeren altijd in beeld blijven. De RMC kijkt naar alle opleidingsmogelijkheden, zowel in het bekostigd als niet-bekostigd onderwijs. De MBO Raad en de VNG verkennen, samen met Ingrado, hoe de bekostigde mbo-infrastructuur zo optimaal mogelijk ingezet kan worden en wat nodig is om jongeren van 23-27 jaar zonder startkwalificatie (alsnog) te kwalificeren voor de arbeidsmarkt.</p> | <p>Gemeenten (primair), OCW, mbo-scholen, MBO Raad, NRTQ, werkgevers, SZW, UVW, Ingrado</p> | <p>De uitbreiding van de RMC is voorzien per 2025. Internetconsultatie wetsvoorstel voorjaar 2023.</p>                                                                          | <p>Wetsvoorstel hiervoor is terug van de Raad van State en wordt na de zomer aan de Tweede Kamer aangeboden.</p>                |
| <p>Scholen en gemeenten/de RMC werken verplicht samen voor het tegengaan van voortijdig schoolverlaten en het bevorderen van een goede start op de arbeidsmarkt. De bestaande VSV-aanpak die eind 2024 afloopt wordt voortgezet en uitgebreid met een sluitende overgang naar de arbeidsmarkt. De centrumgemeente van de arbeidsmarktregio zal hier bij gaan aansluiten. Scholen en gemeenten maken gezamenlijk nieuwe regionale plannen. Hierin maken zij afspraken over streefwaarden en het monitoren van de voortgang. Werkgevers kunnen hierbij worden betrokken,</p>                                                                                                                                                                                                                                                               | <p>Mbo-scholen, gemeenten, werkgevers, SBB</p>                                              | <p>De uitbreiding van de vsv-aanpak is voorzien voor medio 2025.</p>                                                                                                            | <p>Actieplan vsv gelanceerd in najaar 2023. De uitbreiding van de vsv-aanpak in wet- en regelgeving is voorzien medio 2025.</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                            |                                                           |                                                                                                                                                                                                                                  |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| bijvoorbeeld om te voorkomen dat jongeren ongediplomeerd aan het werk gaan (zoals in de intentieverklaring is opgenomen).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                            | Voorjaar 2023<br>aanvalsplan<br>vsv.                      |                                                                                                                                                                                                                                  |
| <b>Doelstelling 1.4</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                            |                                                           |                                                                                                                                                                                                                                  |
| OCW ontwikkelt in samenspraak met het veld een programma ter versterking van het beroepsonderwijs (dit programma heeft betrekking op po-vo-mbo-hbo). Het beroepsonderwijs wordt hierin stevig gepositioneerd als positieve keuze, voor jongeren en hun ouders. Emancipatie van het beroepsonderwijs staat hoog op de bestuurlijke agenda, binnen het onderwijs en de samenleving.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | OCW                                                                        | Begin in 2023                                             | In de Kamerbrief 'het vervolgonderwijs als waaier' is toegelicht welke stappen nodig zijn om het beroepsonderwijs als gelijkwaardige, positieve keuze te positioneren. De komende periode worden deze stappen verder uitgewerkt. |
| De MBO Raad en OCW stimuleren vo-, mbo- en hbo- scholen om onderwijsprogramma's zo af te stemmen dat deze naadloos aansluiten, zodat studenten die verwant doorstromen geen drempels ervaren. Daarbij ligt in eerste instantie de focus op opleidingen die nodig zijn voor de maatschappelijke opgaven, waar momenteel door studenten drempels worden ervaren. Het is van belang dat er goede samenwerking is tussen de onderwijsteams van de verschillende sectoren. Mbo-scholen (zijnde bekostigde scholen) maken daarvoor een opleidingsanalyse met hun partners in het vo en ho. Voor het maken van de analyse ontvangen de scholen middelen. De onderwijsinstellingen versterken de aansluiting door hun onderwijs inhoudelijk en wat betreft inrichting op elkaar af te stemmen. Ook integreren zij in hun onderwijs gezamenlijke activiteiten/projecten, zodat leerlingen en studenten in de verschillende fases van hun opleiding kunnen kennismaken met het beroepsonderwijs en de mogelijke vervolgstappen in hun schoolloopbaan. Hiervoor stelt OCW een subsidieregeling op en betreft ook de VO-raad en de VH. De ervaringen van de scholen in de uitvoering worden meegenomen, waarbij gekeken wordt naar wat de totstandkoming van deze aansluiting mogelijk in de weg staat. | OCW, MBO Raad, bekostigde mbo-scholen, vo-scholen en hbo-instellingen, SBB | Analyse voor zomer 2023<br>Subsidieregeling start in 2023 | De subsidie kent de komende twee jaar nog twee aanvraagronde. Er volgt ook een evaluatie.                                                                                                                                        |
| OCW financiert de MBO Raad om samen met de Vereniging Hogescholen (VH) en Landelijk Overleg Lerarenopleiding Basisonderwijs (LOBO) via de ontwikkeling van een portfoliosystematiek: - de succesvolle doorstroom van mbo-studenten naar de pabo te stimuleren. - studenten te behouden voor het educatief domein. - de diversiteit van het docentencorps zo te vergroten.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | OCW                                                                        | 2022-2024                                                 | OCW heeft de MBO Raad tot 2024 financiering hiervoor verstrekt. De ontwikkeling wordt na 2024 verder doorgezet in een van de bedrijfstakgroepen van de MBO Raad.                                                                 |
| <b>Doelstelling 1.5</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                            |                                                           |                                                                                                                                                                                                                                  |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                     |                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Gemeenten, werkgevers en mbo-scholen nemen deel aan/ of werken mee aan het Nationaal Groeifonds project LLOCollectief, gericht op scholingsprogramma's voor laaggeletterden, waarin verbetering van taal-, reken- en digitale vaardigheden en beroepsvaardigheden met elkaar worden gecombineerd. Zo kan de doelgroep makkelijker doorstromen naar het beroepsonderwijs en hun positie op de arbeidsmarkt verbeteren.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Gemeenten, mbo-scholen en werkgevers. Deelname wordt gestimuleerd door VNG, MBO Raad, NRTO, VNO-NCW, MKB Nederland, | 2022 – 2026/2027 (2e ronde is voorwaardelijk) | Twee regio's – Zuidoost Brabant en Twente – werken nu vanuit het LLO-collectief aan het verbeteren van basisvaardigheden en vakvaardigheden van volwassenen. Indien tot opschaling besloten wordt door het groeifonds zullen vanaf tweede helft 2025 ook andere regio's en instellingen hiermee kunnen starten. |
| Rijksoverheid en gemeenten werken toe naar bestuurlijke afspraken voor nauwere samenwerking op het thema laaggeletterdheid                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | Rijksoverheid en gemeenten                                                                                          | 2023                                          | Verkenning afgerond naar toekomstige aanpak van basisvaardigheid en volwassenen na afloop van programma Tel mee met Taal 2020-2024. De Kamer is hierover geïnformeerd middels een brief voor het zomerreces.                                                                                                    |
| <b>Prioriteit 2</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                     |                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <b>Doelstelling 2.1</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                     |                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p>Bij iedere bekostigde mbo-school neemt de investering in en aandacht voor professionalisering van loopbaanoriëntatie, -ontwikkeling en -begeleiding toe. Scholen focussen zich daarbij op de maatschappelijke opgaven die belangrijk zijn voor de regio. In elk geval voor de opgaven rond woningbouw, zorg, onderwijs, klimaat en energie, veiligheid, kinderopvang en digitalisering (waar maatschappelijk relevant).</p> <p>OCW investeert in de verbetering en versterking van loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) in het mbo. Scholen (i.e., de bekostigde scholen) kunnen op basis van hun situatie het geld onder meer inzetten voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• het inzetten van extra fte's voor LOB;</li> <li>• het vrijmaken van personeel voor het organiseren van meer en effectieve oriënterende beroeps- of bedrijfsbezoeken en/of het begeleiden van studenten bij het kiezen van een stageplek en -richting;</li> <li>• het volgen van een bijscholingscursus of -training om de LOB-deskundigheid van docenten met LOB-taken en loopbaanbegeleiders te verbeteren;</li> </ul> | OCW, mbo-scholen, gemeenten, werkgevers, JOB                                                                        | Subsidieregeling start in 2023                | Subsidieregeling afgerond. Investerings bij scholen lopen, onder meer via de kwaliteitsmiddelen. Een nadere analyse volgt.                                                                                                                                                                                      |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                |            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Vanaf 2023 wordt jaarlijks structureel €33 mln. geïnvesteerd om LOB te versterken, zodat studenten afgewogen keuzes kunnen maken en goed worden begeleid.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                |            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| We zorgen voor één sectoroverstijgende LOB-beleidsagenda, via het Expertisepunt LOB. We zorgen voor regionale afstemming tussen vo, mbo en hbo op LOB, waarbij de loopbaan van de leerling/student centraal staat.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | VO-raad, MBO Raad, Vereniging Hogescholen, OCW, bekostigde mbo-scholen, vo en hbo (w.o. lerarenopleidingen), Expertisepunt LOB | Doorlopend | Via het expertisepunt LOB wordt in de zomer van 2024 een gezamenlijke LOB-visie vastgesteld door de VO-raad, MBO-raad en Vereniging Hogescholen. Deze zal als input dienen voor een LOB-beleidsagenda.                                                                                                                                     |
| Mbo-scholen en werkgevers maken sectoraal (in ieder geval voor woningbouw, zorg, onderwijs, klimaat en energie, veiligheid, kinderopvang en digitalisering (waar maatschappelijk relevant)) afspraken over gezamenlijke inzet op voorlichting en opleidingsarrangementen. Onderdeel hiervan kan zijn: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Afspraken over bedrijfsbezoeken</li> <li>• Communicatie over kansrijk opleiden vanuit branches en onderwijs op elkaar afstemmen.</li> <li>• Uitwisseling van voorlichtingsmateriaal/ personen die voorlichting kunnen geven.</li> </ul> Alumni kunnen bijvoorbeeld ondersteunen bij LOB en het beroepsbeeld overbrengen.                                                                                                                                                                                                                                                                 | Werkgevers, mbo-scholen                                                                                                        | Doorlopend | Investerings bij scholen lopen, onder meer via de kwaliteitsmiddelen. Een nadere analyse volgt.                                                                                                                                                                                                                                            |
| OCW maakt het publieke en private opleidingsaanbod voor werkenden en werkzoekenden in Nederland transparant en toegankelijk op het platform Leeroverzicht. Het platform biedt ook een overzicht van financiële regelingen waarmee opleidingen (mogelijk) geheel of gedeeltelijk betaald kunnen worden. Ten slotte bevat het platform een laagdrempelige doorverwijzing naar publieke en private loopbaanadviseurs. Ook is er aandacht voor mogelijkheden om leren en werken gelijktijdig te combineren. Zowel werkenden, werkzoekenden als professionals van UWV en gemeenten die werkenden en werkzoekenden ondersteunen bij het vinden van (ander) werk, kunnen van het platform gebruik maken, doordat ze hier een passend opleidingsaanbod kunnen vinden, alsmede mogelijkheden voor financiële steun.<br><br>Mbo-scholen leveren hun opleidingsaanbod aan RIO en EDU-DEX, waarna deze op het platform Leeroverzicht wordt getoond. | OCW, mbo-scholen, gemeenten, UWV                                                                                               | Doorlopend | De zoek resultaten zijn geoptimaliseerd, er is een pilot uitgevoerd om skills te koppelen aan de opleidingen die Leeroverzicht toont, ICTU heeft het applicatie en technisch beheer succesvol overgedragen en de verkenning naar de koppeling Leeroverzicht met andere digitale voorzieningen voor matching en arbeidsmarkt is uitgevoerd. |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                   |                            |                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|----------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Leeroverzicht is op 10 oktober '22 live gegaan en wordt momenteel doorontwikkeld, met verkenning van mogelijkheden voor personalisering van het platform. Verdere ontwikkeling bestaat uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• het ketenmanagement voor samenhang en samenwerking van de verschillende informatiesystemen;</li> <li>• het toevoegen van skills-informatie;</li> <li>• het tijdelijk beheer;</li> <li>• een project gericht op het definitieve beheer;</li> <li>• en een project gericht op communicatie en implementatie.</li> </ul> |                                                                                   |                            |                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <p>We passen KiesMBO zodanig aan dat kansrijke en duurzame beroepen meer in de spotlight komen te staan. We hebben daarbij aandacht voor de opleidingen die raken aan maatschappelijke opgaven (woningbouw, zorg, onderwijs, klimaat en energie, veiligheid, kinderopvang en digitalisering (waar maatschappelijk relevant) voor de komende jaren. Bij het aanpassen van KiesMBO worden studenten betrokken.</p>                                                                                                                                                  | OCW, SBB, JOB en partners van KiesMBO (MBO Raad, VO Raad, Sociale partners, NRTO) | 2023                       | Op KiesMBO is bij iedere opleiding de baankans zichtbaar. Opleidingen met een goede baankans worden uitgelicht. Er wordt nog uitgewerkt hoe dit verder te verbeteren. Studenten zijn betrokken door een kwalitatief onderzoek, feedbacktool, en bekendheidsmeting. |
| <p>Voor studenten die bij de instroom nog niet voldoende weten wat ze willen én voor studenten die gedurende de mbo-opleiding uitvallen en behoefte hebben aan heroriëntatie kan een oriëntatieprogramma een goede oplossing zijn. OCW maakt een experiment met een domeinoverstijgend oriëntatieprogramma mogelijk. In het experiment toetsen we of een oriëntatieprogramma in het mbo bijdraagt aan een passende en bestendige studiekeuze en aan het voorkomen van switch en uitval.</p>                                                                       | OCW, mbo-scholen, werkgevers, SBB                                                 | Start studiejaar 2023-2024 | De pilot start in studiejaar 2024-2025. De kaders van de pilot zijn opgenomen in de beleidsregel oriëntatieprogramma's.                                                                                                                                            |
| <p>Het blijft van belang om ontwikkelingen op de arbeidsmarkt snel te vertalen naar het onderwijs en hier de juiste vorm voor te vinden, via keuzedelen, mbo-certificaten, de aanpassing van een kwalificatiedossier of ruimte in de onderwijsuitvoering. OCW vraagt SBB te adviseren over de toekomst van de kwalificatiestructuur, waarbij het actueel houden van kwalificaties een van de belangrijkste vraagstukken is. SBB betreft docenten hierbij actief en benut de ervaringen met recente vernieuwingstrajecten.</p>                                     | OCW, SBB                                                                          | 2023                       | Het advies door SBB is opgeleverd, opvolging wordt nu opgepakt.                                                                                                                                                                                                    |
| <p>OCW zorgt voor een voortzetting van de financiering van het Meld- en Expertisepunt Specialistisch Vakmanschap. Op deze manier blijft de aandacht voor en het belang van kleinschalig vakmanschap binnen het mbo geborgd.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | OCW, SBB                                                                          | Vanaf 2023 e.v.            | Financiering is gecontinueerd.                                                                                                                                                                                                                                     |
| <p>Het onderwijs en (georganiseerd) bedrijfsleven in SBB gaan samen aan de slag met de nadere invulling van de aanpak kansrijk opleiden (vanuit het advies van de Taskforce</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | SBB, Mbo-scholen,                                                                 | Nadere uitwerking/         | Het is het onderwijs en bedrijfsleven binnen SBB niet gelukt om rondom kansrijk opleiden tot                                                                                                                                                                       |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Asscher). Het doel van de aanpak kansrijk opleiden is om gezamenlijk grote vraagstukken op de arbeidsmarkt aan te pakken en de student gedurende zijn hele loopbaan een kansrijke opleiding te bieden met een goede start op de arbeidsmarkt. Onderwijs en (georganiseerd) bedrijfsleven overleggen hierover en maken afspraken op landelijk, sectoraal en regionaal niveau. OCW zet verschillende acties in om de aanpak kansrijk opleiden te ondersteunen, die zijn uitgewerkt in de Kamerbrief over kansrijk opleiden van 22 december 2022 als beleidsreactie op het advies van de Taskforce Asscher en recente adviezen van CMMBO. | (georganiseerd) bedrijfsleven, OCW,                                                                                                      | ontwikkeling werkwijze en eerste implementatie in sectoren zorg, techniek en economisch administratief door onderwijs en (georganiseerd) bedrijfsleven in periode 2023 – 2024. | een verdere uitwerking van de aanpak te komen. Hoe hier vervolg aan wordt gegeven wordt komende periode uitgewerkt.                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| <b>Doelstelling 2.2</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| Leren in de beroepspraktijk vormt het hart van het mbo. De acties onder deze doelstelling werken we uit in het Stagepact. Deze Werkagenda en het Stagepact zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.<br>In het stagepact is onder meer aandacht voor: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Uitbannen van stagediscriminatie.</li> <li>• Voldoende stageplekken. (het tegengaan van stagetekorten)</li> <li>• Goede begeleiding van studenten, vanuit de school en vanuit het leerbedrijf.</li> <li>• Een passende stagevergoeding</li> </ul>                                                                                        | JOB, BVMBO, MBO Raad, NRTO, VNO-NCW, MKB-Nederland, VNG, SBB, CNV Onderwijs, CNV Jongeren, FNV, FNV Young & United, AOb, FvOv, SZW, OCW. | Januari 2023                                                                                                                                                                   | Het Stagepact is uitgewerkt en de partners werken momenteel aan de uitvoering. Er lopen acties op onder andere stagematching, het meldpunt stagediscriminatie, inzet voor voldoende en kwalitatief goede en toegankelijke stageplaatsen en leerbanen en de verdere professionalisering van het stagebeleid, de uitvoering daarvan door mbo-scholen en de stagebegeleiders op school. |
| We besteden aandacht aan de informatievoorziening rond de verwachte hoogte van het bedrag voor de subsidie praktijkleren in het mbo, die werkgevers kunnen ontvangen als tegemoetkoming voor de kosten van de begeleiding in de praktijk bij leerbanen BBL. De regeling wordt momenteel geëvalueerd. Het is wettelijk vereist dit iedere vijf jaar te doen. Inzichten uit de evaluatie worden gebruikt om te beoordelen of de subsidieregeling in de huidige vorm kan worden voortgezet of dat er aanleiding is om                                                                                                                     | Primair OCW. SBB, VNO-NCW / MKB-Nederland                                                                                                | 2023 e.v.                                                                                                                                                                      | De subsidieregeling is met 5 jaar verlengd. SBB informeert over de Subsidieregeling praktijkleren via diverse kanalen.                                                                                                                                                                                                                                                               |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                        |           |                                                                                       |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|-----------|---------------------------------------------------------------------------------------|
| inhoudelijke wijzigingen door te voeren of de regeling stop te zetten. Het wederom meerjarig verplichten van de regeling ligt ons inziens voor de hand. Bij een positieve evaluatie zullen de huidige middelen ingezet worden voor een vervolgregeling van 5 jaar. (Zie ook het stagepact).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                        |           |                                                                                       |
| <b>Doelstelling 2.3</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                        |           |                                                                                       |
| We starten een BBL offensief. We streven er gezamenlijk naar dat 35% van het totale aantal mbo-studenten een BBLtraject volgt. VNO NCW en MKB-Nederland brengen de meerwaarde van de BBL-opleidingen, waarin werken en leren wordt gecombineerd, voor jongeren en volwassenen onder de aandacht bij sectoren die hier geen traditie in hebben (zoals de ICT sector). SBB vraagt in het RMT aandacht voor scholing van werkenden en werkzoekenden via de BBL, mbo-certificaten en praktijkverklaringen. Scholen vergroten hun aanbod voor BBL-opleidingen, met name ten behoeve van de woningbouw, zorg, onderwijs, klimaat en energie, veiligheid, kinderopvang en digitalisering (waar maatschappelijk relevant) en zorgen ervoor dat deze opleidingen afgestemd zijn op wat zij-instromers al kennen en kunnen, en maken dit BBL-aanbod expliciet bekend binnen de eigen regio. | VNO-NCW / MKB-Nederland, SBB, Mbo-scholen              | 2023 e.v. | Na de zomer wordt de Kamer geïnformeerd over de vormgeving van het bbl-offensief.     |
| De urgentie is hoog om snel en flexibel aanbod te realiseren, passend bij de opleidings- en ontwikkelvragen van bedrijven. Hiervoor is zowel aan de vraagkant (werkgever) als aan de aanbodkant (private en publiek bekostigde scholen) extra inzet nodig. Het is van belang om hier gedurende de looptijd van deze Werkagenda concreet mee aan de slag te gaan. Tijdens het afronden van de Werkagenda zijn we nog niet tot afspraken gekomen rond bedrijfsscholen. Begin 2023 wordt er verder invulling gegeven aan plannen op dit thema                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | OCW                                                    | 2023      | De Kamer is hierover geïnformeerd middels de onderwijsagenda LLO.                     |
| Publieke en private scholen en regionaal bedrijfsleven sluiten arrangementen af gericht op de maatschappelijke opgaven in de regio, waar mogelijk aansluitend bij regionale Human Capital Agenda's en Economic Boards. Hierdoor worden opleidingsbehoefte en opleidingsaanbod beter op elkaar aangesloten en worden werkenden en werkzoekenden beter toe geleid naar en voorbereid op de huidige- en toekomstige uitdagingen op de arbeidsmarkt. Scholen en regionaal bedrijfsleven maken - in overleg met en gefaciliteerd door het landelijke bedrijfsleven - tevens gebruik van de (financiële) ondersteuning van het NGF project LLO-katalysator (in eerste instantie daar waar het de energie- en grondstoffentransitie raakt)                                                                                                                                               | Mbo-scholen, werkgevers, VNO-NCW, MKB-Nederland, NRTTO | 2023 e.v. | Subsidies LLO-katalysator 1 <sup>e</sup> ronde versterkt, 2 <sup>e</sup> ronde loopt. |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                      |                   |                                                                                                                                                                                                           |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------|-------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Het landelijk en regionaal bedrijfsleven formuleert hun concrete opleidingsvraag en maakt duidelijk wat dit betekent voor de instroom van deelnemers in certificaatgerichte trajecten. Brancheorganisaties zorgen voor betere voorlichting aan individuele bedrijven over de mogelijkheden en de meerwaarde van mbo-certificaten met als doel dat deze bekender worden en beter gewaardeerd worden bij het aannemen van personeel en in de loopbaan van werknemers. Er komen meer trajecten gericht op mbo-certificaten voor arbeidsmarktrelevante onderdelen van opleidingen beschikbaar. Deze trajecten kunnen ingezet worden voor bij- en omscholing van werkenden en werkzoekenden. Publieke en private scholen voeren deze trajecten uit in de niet-bekostigde, derde leerweg. Het landelijk georganiseerd bedrijfsleven blijft betrokken bij het bepalen van het verbinden van mbo-certificaten aan onderdelen van mbo-opleidingen. SBB ontwikkelt en onderhoudt de onderdelen waaraan mbo-certificaten zijn verbonden. Scholen ontwikkelen samen met het bedrijfsleven en mede gefaciliteerd vanuit het project LLO-katalysator passende scholingsprogramma's en vergroten hun aanbod van arbeidsmarktrelevante onderdelen die afgerond kunnen worden met een mbo-certificaat. Waar nodig worden verschillende certificaten of andere delen van opleidingen samengevoegd in een scholingsaanbod voor specifieke doelgroepen.</p> | <p>VNO-NCW, MKB-Nederland, NRTTO, MBO Raad, SBB, OCW, werkgevers</p> | <p>Doorlopend</p> | <p>Voor de belangrijke maatschappelijke opgaven worden (ism SZW) ontwikkelpaden ontwikkeld, waarmee we hier vorm aan geven.</p>                                                                           |
| <p>Het mbo draagt bij aan de arbeidsmarktinfrastructuur waarbij de overgang van werk-naar-werk en van uitkering-naar-werk wordt gestimuleerd door het bieden van scholingsmogelijkheden aan mensen die om verschillende redenen aan de kant staan en niet, of niet duurzaam, aan het werk zijn. Het gaat o.a. om instrumenten voor om- en bijscholing naar woningbouw, zorg, onderwijs, klimaat en energie, veiligheid, kinderopvang en digitalisering (waar maatschappelijk relevant), en de ondersteuning via praktijkleren in het mbo, gericht op het halen van een mbo-diploma, mbo-certificaat of praktijkverklaring.</p> <p>Mbo-scholen worden voor het leveren van deze bijdrage aan de arbeidsmarktinfrastructuur gepositioneerd, onder meer via deelname aan de regionale mobiliteitsteams (RMT's), en investeren zo nodig mankracht om begeleiding naar mbo-scholing mogelijk te maken.</p> <p>Werkgevers worden gestimuleerd door de subsidieregeling praktijkleren, waarin zij een tegemoetkoming ontvangen voor hun rol als leerbedrijf.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | <p>SZW, OCW, SBB, MBO Raad, NRTTO, sociale partners, mbo-scholen</p> | <p>2023 e.v.</p>  | <p>Hervorming arbeidsmarkt infrastructuur loopt, met aandacht voor positionering onderwijs en SBB; Kamer is geïnformeerd op 29 april 2024. Subsidieregelingen praktijkleren en LLO-katalysator lopen.</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                               |                             |                                                                                                                                                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|-----------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>De LLO-Katalysator stimuleert regionale samenwerkingsverbanden voor ontwikkeling van vraaggerichte opleidingsprogramma's in regionale publiek-private samenwerkingsverbanden van bedrijfsleven, publieke en private opleiders en overheid.</p> <p>SBB heeft kennis van alle mogelijkheden in het mbo en brengt leermogelijkheden in beeld bij erkende leerbedrijven en ondersteunt leerbedrijven en praktijkopleiders bij om- en bijscholing via praktijkleren in het mbo, gericht op het halen van een mbo-diploma, mbo-certificaat of praktijkverklaring. SBB faciliteert scholen, leerbedrijven, gemeente, UWV en overige regionale of sectorale partners bij vragen over of verzoeken tot ondersteuning bij praktijkleren in het mbo voor werkenden en werkzoekenden.</p> |                                               |                             |                                                                                                                                                                           |
| <p>UWV en SBB ontwikkelen (in opdracht van SZW en OCW) een gemeenschappelijke skillstaal en de koppeling hiervan aan de kwalificatiestructuur van het mbo. Met diezelfde skillstaal kan ook leer- en werkervaring worden beschreven, de leeruitkomsten van opleidingen en de vraag van werkgevers. De skillstaal is in staat met alle bekende internationale skillsclassificaties te 'communiceren'. Deze skillstaal wordt open beschikbaar gesteld.</p> <p>SBB verkent wat nodig is om andere onderwijssectoren aan te sluiten op deze skillstaal.</p> <p>VNO-NCW stimuleert werkgevers om hun vraag naar arbeid in termen van skills te beschrijven</p>                                                                                                                        | OCW, SZW, SBB, VNO-NCW, MKB-Nederland, BV MBO | 2023-2026                   | In juni 2024 is het besluit genomen dat de tweede fase van het programma Vaardig met Vaardigheden/Competent NL, ter ontwikkeling van deze skillstaal, kan worden gestart. |
| Publieke en private partijen verkennen met elkaar op welke wijze reeds aanwezige leer- en werkervaringen van werkenden en werkzoekenden makkelijker gewaardeerd kunnen worden binnen het beroepsonderwijs, waarmee bij -en omscholing efficiënter kan worden uitgevoerd. Daarmee komt de gevraagde leercultuur rond Leven Lang Ontwikkelen dichterbij. Sociale partners nemen hierbij het voortouw en betrekken andere belanghebbenden.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | MBO Raad, NRTO, sociale partners              | 2023 e.v.                   | De Kamer is hierover geïnformeerd middels onderwijsagenda LLO.                                                                                                            |
| Voor zowel publieke als private scholen is het van belang dat eerlijke concurrentie mogelijk is. De Beleidsregel Investeren met publieke middelen in private activiteiten heeft als voornaamste doelen het voorkomen dat bekostiging onrechtmatig wordt besteed en het voorkomen dat private activiteiten die mede met publieke middelen worden gefinancierd de marktwerking verstoren. Zowel publieke als private scholen                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | OCW, mbo-scholen                              | Toekomstverkenning LLO 2023 | Met behoud van een gelijk speelveld worden afspraken gemaakt over ruimte bij hanteren beleidsregel publiek-privaat.                                                       |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                               |                             |                                                                                                  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|-----------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| constateren dat er nu geen sprake is van een gelijk speelveld en gaan met het ministerie in gesprek om hier een passende oplossing voor te vinden. Bovendien wordt het speelveld meegenomen in de brede toekomstverkenningen mbo en ho, zodat er een integrale visie kan ontstaan op beroepsonderwijs, hoger onderwijs en wetenschap.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                               |                             |                                                                                                  |
| In de toekomstverkenning LLO, die bestaat uit een toekomstvisie en een Actieplan, nemen we mogelijkheden op om de publiek bekostigde mbo-scholen beter te ontsluiten, zodat investeringen die we al doen ook meer publiek gebruikt kunnen worden. De Tweede Kamer wordt in 2023 geïnformeerd over de toekomstverkenning LLO.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | OCW, i.s.m. mbo-scholen                       | Toekomstverkenning LLO 2023 | De toekomstverkenning is afgerond; uitvoering geschiedt volgens Onderwijsagenda LLO.             |
| <b>Prioriteit 3</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                               |                             |                                                                                                  |
| <b>Doelstelling 3.1</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                               |                             |                                                                                                  |
| OCW voert een verkennend onderzoek uit naar de achtergrond van de nu werkzame docenten op het gebied van Nederlands, rekenen en burgerschap, daarbij wordt ook onderzocht welke beleidskeuzes scholen maken. In de begeleidingsgroep van het onderzoek zitten zowel de MBO Raad als docentenvertegenwoordigers. Aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek stelt OCW een aantal beleidsopties op om vorm te geven aan eisen aan docenten in het mbo. Bij het opstellen van deze opties wordt er gekeken naar de specifieke mbo-context. In het Coalitieakkoord staat over het versterken van de kwaliteit van het mbo het volgende: ‘vakken basisvaardigheden en burgerschap (worden) gegeven door bevoegde docenten.’ De minister neemt in 2023 een besluit over hoe invulling wordt gegeven aan de eisen voor het mbo. De minister betreft naast de resultaten uit het bovenstaande onderzoek het advies en input van docenten, studenten (JOB), lerarenopleidingen en werkgevers (zijnde de mbo-instellingen) in zijn besluitvorming. | OCW, MBO Raad, BVMBO, JOB, lerarenopleidingen | Onderzoek Eerste helft 2023 | Onderzoek en besluitvorming afgerond (april 2024). Het implementatiebesluit wordt nu uitgewerkt. |
| OCW en de mbo-scholen zorgen ervoor dat rekenen en Nederlands aantrekkelijk en passend bij de leef- en beroepscontext van studenten worden aangeboden en er meer differentiatie per onderwijsniveau mogelijk is. Om dit doel te bereiken zijn de mbo-rekeneisen recent aangepast. OCW financiert vanaf 2023 een platform waarmee het mbo als collectief kan leren wat een effectieve inrichting van dit nieuwe rekenonderwijs is en zo evidence-based kan bijsturen. Voor Nederlands is het van belang om vervolg te geven aan de uitkomsten van de evaluatie van de referentieniveaus. Hiertoe stelt OCW in afstemming met de MBO Raad, NRT0 en BVMBO een expertgroep aan in 2023. OCW                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | OCW, MBO Raad, NRT0, BVMBO                    | 2023                        | Expertgroep is gestart in 2023, eindrapport volgt in 2024. Aanpak basisvaardigheden mbo loopt.   |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                      |            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------|------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| investeert jaarlijks €2 mln. in het verbeteren van het aanbod van basisvaardigheden in het mbo.                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                      |            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| We hebben speciale aandacht voor groepen die extra inspanning en tijd nodig hebben voor het versterken van hun basisvaardigheden, zoals entree-studenten, herstarters of studenten waar een gebrek aan basisvaardigheden is ingebed in bredere sociaal-maatschappelijke problematiek.                                                                              | OCW, MBO Raad                        | Doorlopend | We zetten in op versterken basisvaardigheden voor alle mbo-studenten via de Aanpak basisvaardigheden mbo. Instellingen kunnen daarnaast met de middelen die zij vanuit de Regeling kwaliteitsafspraken mbo 2023-2027 ontvangen, inzetten op groepen die extra ondersteund dienen te worden.                                              |
| We investeren ook in het wegwerken van (corona)achterstanden bij studenten die daarmee vanuit het vo instromen in het mbo.                                                                                                                                                                                                                                         | Mbo-scholen                          | Doorlopend | Via de Regeling kwaliteitsafspraken mbo 2023-2027 en de kwaliteitsagenda's van mbo-instellingen wordt ingezet op het thema onderwijskwaliteit. Een van de elementen in deze plannen is de extra ondersteuning door eerder opgelopen taal- en rekenachterstanden.                                                                         |
| We gaan het niveau van de beheersing van de basisvaardigheden van onze studenten op stelselniveau in kaart brengen en koppelen aan een nader te formuleren doelstelling. Hiervoor benutten we zo veel mogelijk de bestaande informatie vanuit de centrale examens en instellingsexamens, zodat we de werkdruk bij het in kaart brengen voor scholen minimaliseren. | OCW, MBO Raad                        | 2023       | Het eindrapport rekenen wordt gepubliceerd in het voorjaar 2027, leesvaardigheid in het voorjaar 2028.                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Doelstelling 3.2</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                      |            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| De minister herijkt de kwalificatie-eisen voor burgerschap en past het Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB (Ekb WEB) aan. Het ministerie gaat met de MBO Raad in gesprek over hun fundamentele principes over de rol van de overheid in de burgerschapsopdracht.                                                                                 | OCW                                  | 2023-2024  | Hiervoor is een duidelijkere grondslag nodig in de WEB, die wordt gecreëerd in het wetsvoorstel Uitwerking burgerschapsopdracht mbo, internetconsultatie daarvan volgt (kort) na de zomer. Zodra dat wetsvoorstel wordt behandeld in de Eerste Kamer, kan de AMVB voor de kwalificatie-eisen en het instellingsexamen in procedure gaan. |
| We zorgen voor meer duidelijkheid over welke inspanningen van studenten worden verwacht om te voldoen aan de kwalificatie-eisen en leggen dit vast in het Examen- en Kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB.                                                                                                                                                   | OCW, MBO Raad, NRT0, BVMB0, JOB      | 2023-2024  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| We zorgen dat de kwaliteit van docenten die burgerschapsonderwijs verzorgen wordt versterkt. Zie de actie onder 3.1 over de eisen in het mbo. Ook kijken werkgevers (zijnde mbo-scholen) en docenten (lerarenorganisaties) gezamenlijk naar de schoolcurricula voor het vak burgerschap.                                                                           | OCW, MBO Raad, BVMB0, vakbonden, JOB | 2023       | Besluit over eisen docenten genomen: implementatie besluit wordt nu uitgewerkt.                                                                                                                                                                                                                                                          |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                              |               |                                                                                                                                                                                                                                          |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------|---------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Scholen stellen docenten aan op basis van het bekwaamheidsprofiel (en scholen hen waar nodig bij). Mbo-scholen betrekken zo goed mogelijk de docenten zelf bij het opstellen van het hieruit voortvloeiende personeelsbeleid. NB: door het besluit van de minister in 2023 kan dit veranderen (zie 3.1).</p> <p>Landelijk betreft de MBO Raad de beroepsvereniging BVMBO bij het opstellen van het bekwaamheidsprofiel. Dit profiel biedt mbo-scholen, onderwijsteams en docenten houvast en inspiratie en gaat specifiek in op de taken, kennis, vaardigheden en houdingen die nodig zijn om burgerschapsvorming en burgerschapsonderwijs in het mbo vorm te geven.</p> <p>Op iedere mbo-school wordt jaarlijks gevolgd wat de opleidingsachtergrond is van docenten die burgerschap geven. Dit wordt op schoolniveau met de ondernemingsraad besproken. Mogelijk wordt deze afspraak aangepast vanwege de uitkomsten van het onderzoek naar de opleidingsachtergrond van docenten in het mbo, het besluit van de minister over de eisen voor basisvaardigheden en burgerschap en (zie 3.1).</p> | Mbo-scholen, MBO Raad, BVMBO | Doorlopend    | Besluit over eisen docenten genomen: implementatiebesluit wordt nu uitgewerkt. Besluit verandert het punt over bekwaamheidsprofiel: er wordt wettelijk vastgelegd waar docenten (Nederlands, rekenen en) burgerschap aan moeten voldoen. |
| We versterken de ondersteuningsstructuur voor scholen bij het effectief invullen van het burgerschapsonderwijs.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | OCW, MBO Raad                | 2023          | Onder andere: versterking van de governance, adviseurs aangesteld die scholen lokaal en vraaggestuurd helpen, subsidie voor scholing schurende gesprekken en ontwikkeling van een leergang burgerschap voor mbo-docenten.                |
| We zorgen met goede monitoring voor een beter beeld van de burgerschapscompetenties van studenten, de algehele kwaliteit van het burgerschapsonderwijs, en de mogelijkheden tot verbetering daarvan.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | OCW, MBO Raad                | Start in 2023 | Met het NRO wordt gewerkt aan een monitoringstraject voor burgerschap. De Kamer wordt in het najaar van 2024 geïnformeerd over de voortgang.                                                                                             |
| We stimuleren de maatschappelijke diensttijd voor mbo-studenten als niet verplichte praktijkcomponent van het burgerschapsonderwijs door de naamsbekendheid te vergroten. Ook bieden we (via het expertisepunt Burgerschap) ondersteuning aan scholen die de maatschappelijke diensttijd willen implementeren.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | OCW, MBO Raad                | 2023-2027     | Het Expertisepunt Burgerschap biedt ondersteuning voor het lerend netwerk MDT (Maatschappelijke Diensttijd).                                                                                                                             |
| <b>Doelstelling 3.3</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                              |               |                                                                                                                                                                                                                                          |
| <p>Mbo-scholen maken – in samenspraak met de OR – ambitieuze en realistische plannen met kwantitatieve doelstellingen op het gebied van de volgende thema's</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Inschaling onderwijspersoneel</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Bekostigde mbo-scholen       | 2023          | Mbo-scholen werken doorlopend aan doelstellingen op het gebied van deze 4 thema's. Voor het carrièreperspectief wordt na                                                                                                                 |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                               |                   |                                                                                                                               |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|-------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Professionalisering onderwijspersoneel</li> <li>• Werkdruk onderwijspersoneel</li> <li>• Begeleiding van startend onderwijspersoneel</li> </ul> <p>De sociale partners kunnen gezamenlijk bepalen dat aanvullende landelijke afspraken of nadere specificering nodig is.</p> <p>Mbo-scholen besteden in hun kwaliteitsplan - gekoppeld aan het staande HRM-beleid – inhoudelijk aandacht aan carrièreperspectief voor alle medewerkers, en meer specifiek gericht op docenten en andere onderwijsgeevenden, en ontwikkelen waar nodig aanvullend beleid hierop. Mbo-scholen inventariseren welke acties/interventies binnen de mbo-school ten aanzien van loopbaanbeleid ondernomen worden. Mbo-scholen leggen dit met de ondernemingsraad vast in hun loopbaanbeleid. Mbo-scholen geven in hun kwaliteitsplan aan welk substantieel bedrag zij hiervoor investeren en leggen hierover inhoudelijk verantwoording af via het (sociaal) jaarverslag (Geïntegreerd Jaardocument). Mbo-scholen maken daarbij inzichtelijk hoe zij de middelen voor carrièreperspectief inzetten en op welke manier deze bijdragen aan de doelen van de Werkagenda mbo (instroom, doorstroom en behoud van personeel voor de arbeidsmarkt van het mbo etc.). De optelsom van de plannen van alle mbo-scholen moet aannemelijk maken dat bovenstaande landelijke doelstellingen worden behaald.</p> <p>Voor het carrièreperspectief van onderwijspersoneel komt totaal 142 miljoen euro beschikbaar. 52 miljoen vanuit de Regeling salarismix – die zal eindigen per 31 december 2023 – en 90 miljoen vanuit Regeling Kwaliteitsafspraken. In de Regeling Kwaliteitsafspraken wordt gespecificeerd hoe de middelen voor carrièreperspectief verdeeld worden over de Randstad en de niet-Randstad.</p> <p>Mbo-scholen hebben gegeven de eigen situatie naar eigen inzicht de mogelijkheid om uit de kwaliteitsmiddelen extra middelen te besteden aan carrièreperspectief voor alle medewerkers. In dat geval zijn er minder kwaliteitsmiddelen beschikbaar voor andere doelstellingen</p> |                               |                   | <p>2027 bezien wat er structureel met de middelen wordt gedaan.</p>                                                           |
| <p>Mbo-scholen dragen zorg voor loopbaanbeleid binnen de mbo-school. Meer specifiek richt dit loopbaanbeleid zich op carrièreperspectief voor docenten en andere onderwijsgeevenden in onderwijsteams. Hierbij maakt iedere mbo-school inzichtelijk</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | <p>Bekostigde mbo-scholen</p> | <p>Doorlopend</p> | <p>Middels de kwaliteitsagenda's hebben mbo-scholen aangegeven hoe zij invulling gaan geven aan het loopbaanbeleid en het</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                              |            |                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------|------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>welke kwaliteitscriteria er zijn om door te kunnen groeien van docent LB naar docent LC en docent LD.</p> <p>De mbo-school geeft hierbij onderbouwd aan of deze doorgroei (in het formatiebeleid) al dan niet gelimiteerd is en geeft aan welke consequenties dit heeft voor het ontwikkelperspectief van docenten in verhouding tot het totale aantal onderwijsgeevenden/ personeelsbestand in de mbo-school. De mbo-scholen maken inzichtelijk hoe zij het aangewezen budget besteden op zo'n manier dat het bijdraagt aan voldoende instroom, doorstroom, het behoud van onderwijspersoneel en de vermindering van werkdruk.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                              |            | <p>carrièreperspectief. Een nadere analyse hiervan zal in het najaar aan de Tweede Kamer worden verzonden. Daarin wordt gekeken welke doelstellingen instellingen hebben geformuleerd en hoe die doelstellingen zich verhouden tot de startsituatie.</p>                                 |
| <p>Sociale partners in het mbo evalueren in de eerste helft van 2023 de gemaakte cao-afspraken over werkdrukplannen en gaan op basis van deze evaluatie het gesprek aan. Centraal in de evaluatie staan de beleving en de oorzaken van werkdruk, de interventies die al gepleegd zijn en nog kunnen worden om deze beleving positief te beïnvloeden.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Bekostigde mbo-scholen en sociale partners   | 2023       | <p>Er lopen gesprekken tussen OCW de MBO Raad om gezamenlijk de ontwikkeling in de sector te volgen. De MBO Raad voert in dit kader ook gesprekken met HR-directeuren van instellingen.</p> <p>Aanvullend loopt een onderzoek naar administratieve lasten in het mbo (ihkv werkdruk)</p> |
| <p>Mbo-scholen hebben voor de aanwas van nieuwe medewerkers de mogelijkheid om, naast docenten vanuit de lerarenopleiding, ook zij-instromers uit het bedrijfsleven aan te trekken. Zijinstromers krijgen vervolgens de gelegenheid zich pedagogisch didactisch tot docent te ontwikkelen en/of als instructeur werkzaam te zijn, al dan niet gecombineerd met een baan in het bedrijfsleven. Mbo-scholen intensiveren in het aannamebeleid hun inzet hierop. Mbo-scholen en het bedrijfsleven zoeken de komende jaren actief naar creatieve oplossingen om meer zijinstromers aan te trekken. Dit betreft ook de inzet van hybride docenten. Scholen zorgen voor voldoende begeleiding en ondersteuning van startend onderwijspersoneel, zodat zij een goede start kunnen maken in hun onderwijsloopbaan en behouden blijven voor de mbo-sector. Nog te veel startend onderwijspersoneel valt in de eerste jaren uit. Deze trend willen we keren.</p> | Mbo-scholen (primair), VNO NCW/MKB Nederland | Doorlopend | <p>Middels de kwaliteitsagenda's hebben mbo-scholen aangegeven hoe zij invulling gaan geven aan intensievere inzet op zij-instroom. Een nadere analyse hiervan zal in het najaar aan de Tweede Kamer worden verzonden, wanneer de kwaliteitsagenda's verdiepend zijn geanalyseerd.</p>   |
| <p>OCW investeert in een landelijk ondersteuningsprogramma dat docenten en ander onderwijspersoneel helpt bij het vergroten van hun digitale vaardigheden en digitaal veilig handelen.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | OCW, mbo-scholen                             | 2023-2025  | <p>In 2023 is het programma Digitaal Bekwaam mbo gestart. Mbo-scholen kunnen onder meer inzicht krijgen in de vaardigheden binnen de</p>                                                                                                                                                 |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                             |            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                             |            | instelling, gaan aan de slag met de borging van hun beleid op het gebied van digitale vaardigheden en het programma faciliteert kennisdeling.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| OCW en MBO Raad brengen de actuele tekorten aan onderwijspersoneel zo goed mogelijk in kaart. Waar nodig nemen we vervolgens maatregelen. In de Werkagenda Samen voor het beste onderwijs zijn mijlpalen afgesproken voor het aanpakken van tekorten in het po, vo en mbo. Indien dat nodig blijkt te zijn, maken we voor het mbo nog specifieke aanvullende afspraken.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | OCW, MBO Raad                                               | 2023       | We verkennen of een tekortmeting in het mbo de tekorten zo goed mogelijk in kaart kan brengen. Hiervoor zijn we momenteel bezig met een pilot tekortmeting mbo. Naar verwachting is in het najaar meer bekend over het vervolg.                                                                                                                                                                                                                                    |
| We zorgen dat er binnen de lerarenopleidingen meer aandacht is voor het mbo, zoals eerder afgesproken in de gezamenlijke agenda van de MBO Raad, de Vereniging Hogescholen en ADEF “Meer Samen”. De MBO Raad onderschrijft de beweging dat de lerarenopleidingen meer maatwerk bieden en verder flexibiliseren (zie het Bestuursakkoord Flexibilisering Lerarenopleidingen).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | OCW, MBO Raad, VH<br>Lerarenopleidingen                     | Doorlopend | In het opleidingsberaad leraren maken we met lerarenorganisaties, werkgevers en hogescholen en universiteiten afspraken over de opleidingen voor leraren. Het doel hiervan is het bevorderen van de onderwijskwaliteit door samen met betrokkenen een landelijke basis vast te stellen en focus aan te brengen in de inhoud van de lerarenopleidingen. Het versterken van de aandacht voor het mbo binnen de lerarenopleidingen maakt hier onderdeel van uit.      |
| <p>We zorgen ervoor dat het werken in het mbo aantrekkelijk is, en dat de werkdruk voor docenten en andere onderwijsgeevenden behapbaar blijft. We bieden docenten en andere onderwijsgeevenden voldoende mogelijkheden en tijd tot leren, individueel en samen met hun onderwijsteam (‘teamleren’). We stimuleren professionalisering van docenten die rekenen, Nederlands en burgerschapsonderwijs verzorgen door ontwikkeling en verspreiding van professionaliseringsaanbod. We geven scholen (financiële) ruimte om hier op in te zetten. OCW investeert hierin jaarlijks €30 mln.</p> <p>Scholen maken professionalisering van docenten die rekenen, Nederlands en burgerschapsonderwijs geven onderdeel van hun scholingsbeleid en het daarbij horende scholingsbudget. Scholingsbeleid is onderdeel van het personeelsbeleid van de school, waarover de werkgever jaarlijks rapporteert in het sociaal jaarverslag.</p> | OCW, MBO Raad, (bekostigde) mbo-scholen, lerarenopleidingen | Doorlopend | <p>Lerarenorganisaties AOb, CNV Onderwijs, FvOv, BVMBO en PVVVO presenteerden begin mei het <i>beroepsbeeld leraar</i>. Het opgeleverde beroepsbeeld biedt inzicht in de competenties en vaardigheden die leraren in alle sectoren en voor alle niveaus elke dag nodig hebben.</p> <p>Op dit moment worden de bekwaamheidseisen van docenten die lesgeven in basisvaardigheden herijkt zodat docenten voldoende toegerust zijn om in deze vakken les te geven.</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                    |                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|----------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Bij het uitwerken van bovenstaande ambities en acties, betrekken we op landelijk niveau (vakbonden en beroepsvereniging) en op schoolniveau zo goed mogelijk de docenten zelf.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | BVMBO, OCW, MBO Raad               | Doorlopend           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <b>Doelstelling 3.4</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                    |                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| Het mbo krijgt en benut vaker mogelijkheden voor praktijkgericht onderzoek. Dat vraagt van de Rijksoverheid om te zorgen dat het mbo een plek in de relevante regelingen en calls krijgt.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | OCW                                | Doorlopend           | Er volgt een verkenning naar praktijkgericht onderzoek. De Kamer wordt hierin het derde kwartaal van 2024 over geïnformeerd.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| We ondersteunen en faciliteren practoren en docent-onderzoekers, zodat zij meer impact kunnen hebben. OCW investeert ongeveer €3 mln additioneel in de practoraten. Binnen de Kwaliteitsafspraken maken scholen bovendien plannen voor in totaal €25 mln. om nieuwe practoraten in hun scholen op te zetten en bestaande practoraten uit te breiden of te versterken. Dit kunnen scholen ook via regionale samenwerking vormgeven.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | OCW, bekostigde mbo-scholen, BVMBO | Doorlopend           | De mbo-scholen hebben middels hun kwaliteitsagenda's aangegeven hoe zij de middelen voor practoraten gaan inzetten. Een nadere analyse hierover volgt in het najaar van 2024.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| We zetten een Comeniusprogramma en onderwijspremie op, aansluitend op het hoger onderwijs. In deze beurzen en premie investeert OCW tot en met 2027 in totaal €22 mln.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | OCW, docenten                      | 2022 e. v.           | In 2023 is de eerste onderwijspremie aan mbo-teams uitgereikt en kon er vanuit het mbo worden deelgenomen aan het Comeniusprogramma.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <p>We streven ernaar dat het mbo op het gebied van onderzoek en innovatie een volwaardige en gelijkwaardige partner, aanvullend op het ho, in de onderzoeks- en kennisnetwerken en kennisinfrastructuur is en wordt benaderd wanneer het aankomt op onderzoek en innovatie. We brengen kwalitatief en kwantitatief in kaart waar het mbo staat op het gebied van onderzoek en innovatie.</p> <p>We maken onderscheid tussen verschillende vormen van innovatie en onderzoek, en verschillende samenwerkingsverbanden. We doen dit aan het begin en aan het eind van deze Werkagenda. Zo brengen we ook in beeld of het mbo genoeg kan waarmaken binnen het huidige (financiële) systeem. We kijken bij het in kaart brengen ook naar kennisnetwerken over de grens, en hoe mbo-scholen in de internationale samenwerking met hogescholen en universiteiten een expertiserol kunnen vervullen bij de kennis en toepassing van technisch en praktijkgericht onderwijs. Een voorbeeld hiervan zijn de Centres of Vocational Excellence, zoals PoVE.</p> | OCW, MBO Raad                      | Doorlopend           | Momenteel vindt een verkenning naar praktijkgericht onderzoek plaats. Deze verkenning geeft mede bouwstenen om inzicht te krijgen in de huidige positie van het praktijkgericht onderzoek en wat nodig is om het mbo een gelijkwaardige partner te maken in de onderzoeks- en kennisnetwerken en kennisinfrastructuur. In het derde kwartaal van 2024 wordt de Kamer over de uitkomsten van dit onderzoek geïnformeerd. De Kamer zal dan ook een visie ontvangen op praktijkgericht onderzoek in het mbo. |
| OCW investeert in de open aanpak <i>MBO in 2030</i> , zodat innovatie challenges uitgezet kunnen worden. De thema's zijn 'regionaal ecosysteem', 'gepersonaliseerd leren',                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | OCW                                | 2022 en 2023, daarna | MBOin2030 is de afrondende fase ingegaan. Op de genoemde thema's is veel input opgehaald,                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                        |                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ‘valideren’ en ‘de veranderende rol van de docent’. Daarnaast zullen er challenges specifiek gericht worden op mbo-studenten, zodat ook zij hun visie op de toekomst van het mbo kunnen geven.                                                                                                      |                        | wordt de aanpak geëvalueerd en bij positief resultaat doorgezet. | <p>wat resulteert in concrete aanbevelingen (en good practices) die door het onderwijs overgenomen kunnen worden. Doorlopend worden via <a href="http://www.mboin2030.nl">www.mboin2030.nl</a> de vorderingen gedeeld.</p> <p>De komende periode wordt gewerkt aan het laten landen van de resultaten, integraal en als losse thema’s, bij partners in het land, zodat dit voor de samenleving makkelijk toegankelijk en inzetbaar is. De kennis verspreiden we zo origineel en toegankelijk mogelijk. Dit gebeurt bijvoorbeeld via de genoemde website en de kennispunten van de MBO Raad.</p> <p>De open aanpak van MBO in 2030 wordt opgenomen in het beleidskompas en in Q3 en Q4 van 2024 breder verspreid binnen het Rijk. MBOin2030 rondt af per 1 april 2025.</p> |
| OCW verkent hoe de nieuwe regeling voor het Regionaal Investeringsfonds mbo sterker gericht kan worden op de maatschappelijke opgaven van Nederland, zoals de klimaat en energietransitie, woningbouw, onderwijs, veiligheid, zorg, kinderopvang en digitalisering (waar maatschappelijk relevant). | OCW                    | Nieuwe regeling gaat in per 1 januari 2024                       | <b>De regeling voor het Regionaal Investeringsfonds mbo 2024-2027 is gepubliceerd.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Mbo-scholen gaan aan de slag met excellentietrajecten, passend bij de behoefte in hun regio. De scholen ontwikkelen de excellentietrajecten evidence-based verder. Scholen worden hierbij ondersteund door Stichting MBO Excellent. We maken zichtbaar welke excellentiemogelijkheden het mbo kent. | Bekostigde mbo-scholen | Doorlopend                                                       | Middels de kwaliteitsagenda’s hebben mbo-scholen aangegeven hoe zij invulling gaan geven aan de excellentietrajecten. Een nadere analyse hiervan zal in het najaar aan de Tweede Kamer worden verzonden, wanneer de kwaliteitsagenda’s verdiepend zijn geanalyseerd.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| Cybersecurity en privacybescherming zijn randvoorwaarden voor veilige digitalisering in het onderwijs. Via <i>Digitaal Veilig MBO</i> maken we een programma voor het verbeteren hiervan.                                                                                                           | OCW, MBO Raad          | 2022-2027                                                        | Het programma Cyberveiligheid mbo is gestart en ondersteunt, samen met SURF, alle mbo instellingen.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                      |                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------|-------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>We benutten het groeifondsvoorstel Digitaliseringsimpuls NL om een infrastructuur op te zetten met Centres for Teaching and Learning en regionale transformatiehubs. Met deze infrastructuur kan het mbo kennisdeling tussen scholen, docenten en andere partijen over (bewezen effectieve) innovaties in het onderwijs versnellen en verbreden. In de toekomst kan deze infrastructuur eventueel breder benut worden voor onderzoek en innovatie in het mbo. (Nu is het aangrijpingspunt nog met name het thema 'digitalisering').</p> | <p>OCW, MBO Raad</p> | <p>Tranche 1: 2022-2024.<br/>Tranche 2: 2025-2030</p> | <p>Het programma NPULS is gestart, alle mbo en hbo en wo instellingen zijn aangehaakt. De eerste regeling voor aanvragen subsidie voor (door)starten Center for Teaching &amp; Learning op iedere instelling is afgerond. Alle instellingen hebben eigen veranderteams opgericht voor lokale ondersteuning van docenten voor hulp bij de transformatie die landelijk wordt aangejaagd en ondersteund.</p> |
| <p>We benutten het groeifondsvoorstel Digitaal Onderwijs Goed Geregeld voor het moderniseren van de digitale leermiddelenketen. Met de nieuwe moderne keten beschikt het onderwijs straks over een digitale infrastructuur voor leermiddelen en examens, waardoor het onderwijs kan innoveren met behulp van ICT en tegelijkertijd wendbaarder en veiliger wordt.</p>                                                                                                                                                                      | <p>OCW, MBO Raad</p> | <p>2023-2031</p>                                      | <p>Het programma loopt. Begin 2025 wordt een beheerstichting opgericht, is de governance op het afsprakenstel ontworpen en zijn de 1<sup>e</sup> releases van afspraken geïmplementeerd door leveranciers. Tevens wordt nu gewerkt aan adoptieplannen door onderwijsorganisaties.</p>                                                                                                                     |